

Рассела, який успішно здобув прихильність українських читачів, і ця поява анонсується на форзаці старолевівського видання «Баранчик Рассел і Різдвяне Диво».

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Видавництво Старого Лева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://starylev.com.ua/>
2. Гавенко С., Мельников О. Оцінка якості поліграфічної продукції [Текст] / С. Гавенко Мельников О. – Львів, 2000. – 120 с.
3. Огар Е. І. Дитяча книга в українському соціумі (досвід перехідної доби) : монографія [Текст] / Емілія Огар. – Львів : Світ, 2012. – 320 с.
4. Петро Засенко: «Поети завжди втручалися в життя, аби його перебудувати» (Інтерв'ю Наталі Поклад з Петром Засенком) [Текст] // Слово Просвіти. – 2007. – 8-14 березня. – С. 10-11.
5. Скоттон Роб. Баранчик Рассел і Різдвяне Диво [Текст] / Роб Скоттон ; перекл. Катерини Міхаліциної. – Видавництво Старого Лева : Львів, 2014. – 40 с.
6. Соболевська Ю. Книжка про читання [Текст] / Юстина Соболевська ; перекл. Андрія Бондаря ; наук. редактор, автор перед. і коментарів Емілія Огар. – Видавництво Старого Лева : Львів, 2014. – 176 с.
7. Теремко В. Видавництво-XXI. Виклики і стратегії : монографія [Текст] / Василь Теремко. – К. : Академвидав, 2012. – 328 с.
8. Scotton Rob. Russell's Christmas Magic / Rob Scotton. – HarperCollins Publishers Limited, 2007. – 32 с. – Режим доступу до електронної версії : http://www.amazon.com/Russells-Christmas-Magic-Rob-Scotton/dp/0060598549#reader_0060598549
9. Scotton Rob [Офіційний сайт Роба Скоттона]. – Режим доступу : <http://www.robscotton.com>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ірина Ткаченко – кандидат філологічних наук, доцент кафедри видавничої справи та редагування Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, старший науковий співробітник НДЧ «Системологічна теорія літературного твору та методологія його аналізу з рецептивних позицій».

Наукові інтереси: видавничі інтерпретації тексту, рецептивна поетика, квалілогія видання.

УДК 811.111'367.623'373.612.2:159.942

СИНЕСТЕТИЧНА МЕТАФОРА СМАКУ ЯК ОБРАЗНИЙ ЗАСІБ ВІДТВОРЕННЯ ЕМОЦІЙ ПЕРСОНАЖА В АНГЛОМОВНІЙ ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ

Галина ХАРКЕВИЧ (Луцьк, Україна)

Емоційні явища, до яких належать власне емоції, відчуття та почуття концептуалізуються не як окремі способи пізнання дійсності, а як децю синергетичне. В англійській художній прозі «обігруються» смакові прикметники та дісприкметники, які позначають високий ступінь вияву смакової ознаки. Смакові співвідчуття негативних емоцій асоціюються з праним, солодким, льодяним, сирим, гірким.

Ключові слова: синестетична метафора, смак, емоційне явище, прикметник, асоціації, концептуалізація, художній текст.

Emotions, feelings and affects belong to the emotional phenomena. They are conceptualized not as separate ways of the world cognition, but as something synergetic. Adjectives and participles that denote the high degree of a taste manifestation play upon the meaning of the words in English fiction. Taste feelings of negative emotions are associated with spicy, sweet, icy, raw and bitter.

Key words: synaesthetic metaphor, taste, emotional phenomena, adjective, associations, conceptualization, fiction.

Складна реалізація на концептуальному і лінгвістичному рівнях виокремлює синестетичну метафору серед інших когнітивних метафор. Вивченню синестетичних метафор присвячені роботи багатьох учених (І.В. Арнольд, А.І. Бардовська, І.О. Бодуен де Куртене, В.Г. Гак, О.Ю. Мягкова, М.В. Нікітін, Г. Пауль, Ю.С. Степанов, Б.Л. Уорф). Розгляд специфіки синестетичних метафор смаку сприяє виявленню семантичних і когнітивних особливостей художнього втілення негативних емоцій персонажа.

Об'єктом нашого дослідження є маніфестації синестезії зі смаковим компонентом при відтворенні негативних емоцій персонажа в англійській художній прозі. **Предмет** вивчення становлять семантичні і когнітивні особливості художнього втілення негативних емоцій персонажа, розглянутих крізь призму сукупності засобів їхньої репрезентації в англійській художній прозі.

Саме художній текст уможливує відображення природної та / або модифікованої художнім нарративом специфіки виникнення і розвитку емоційних явищ та процесів, які відбуваються у дійсності переважно миттєво й одночасно. Актуальність роботи визначається її інтегративним підходом, що сконцентровує увагу на проблемах вивчення базових когнітивних сфер та засобів їх

текстового втілення у єдності когнітивної, лінгвістичної і психолінгвістичної парадигм за умов загального антропоцентричного спрямування.

Метою **статті** є виявлення специфіки синестетичної метафори смаку як образного засобу відтворення негативних емоцій персонажа в англомовній художній прозі. Поставлена мета передбачає виконання таких **завдань**: описати та класифікувати номінації смакових співвідчуттів при текстовому відтворенні негативних емоцій персонажа; виявити особливості реалізації модальних асоціацій зі смаковим компонентом при текстовому відтворенні негативних емоцій персонажа.

Представники когнітивної парадигми [1; 4; 12; 13] розглядають метафору не лише як основну ментальну операцію, але і як спосіб пізнання, структурування та оцінки дійсності. Когнітивні метафори, полегшуючи процес мислення, надають сенсорний досвід, що допомагає зрозуміти абстрактні поняття. Таким чином, метафора є проміжною репрезентацією сенсорного та інтелектуального досвіду. У зв'язку з цим розглянемо поняття синестезії, синестетичної метафори, тілесності та образності.

Перцептивна природа образу пов'язана з проблемою тілесності. Тілесність є зв'язковою ланкою між перцептивним образом у свідомості і його вербальною репрезентацією. Поняття тілесності належить до сфери досліджень когнітивної науки. Пізнання є тілесним, оскільки воно визначається здатністю людини бачити, чути, відчувати. Інтермодальна взаємодія органів чуття визначає пізнавальні можливості людського інтелекту. За допомогою органів чуття інформація, яка надходить, сприймається, кодується і вербалізується людиною. Пізнання здійснюється на основі взаємодії чуттєвого і раціонального [2: 84]. Сенсорні відчуття, отримані від різних модальностей, по-різному категоризуються і номінуються у тексті.

Основна роль у формуванні інтермодальної спільності чуттів належить синестезії, оскільки синестетичне сприйняття впливає на цілісність чуттєвого відображення об'єктивної дійсності у нашій свідомості. У психології синестезією називають продукування сенсорної реакції одного з органів чуттів, стимулюючи інший орган чуттів [6: 192]. Термін «синестезія» стосується трьох різних явищ: *клінічна синестезія* виявляється в психологічному сприйнятті явищ однієї модальності через відчуття іншої модальності; *риторична синестезія* є метафоричним механізмом пробудження сенсорного досвіду однієї модальності в термінах іншої модальності; до *лінгвістичної синестезії* відносять випадки звукового символізму [5: 9]. Хоча синестетичні номінації можуть відображати різні типи синестезії, досліджувані нами текстові фрагменти (речення, надфразові єдності), де зображуються негативні емоції персонажа, належать до явища риторичної синестезії. Синестезія, виступаючи невід'ємною частиною психіки людини, є міжчуттєвою асоціацією, специфічною формою взаємодії у цілісній системі чуттєвого відображення дійсності.

У психофізіологічній синестезії, як і в синестетичній метафорі, поєднуються окремі елементи, що співвідносяться з різними модусами перцепції, які виражають дещо більше, ніж сума їх значень. Емоції, виконуючи фізіологічну, когнітивну, експресивну та регулятивну функції [3: 284-285], виявляються у специфіці розумової діяльності людини, її фізіологічних та поведінкових реакцій. Вияви емоційних явищ маніфестуються через внутрішні фізіологічні зміни в організмі, жести і міміку та ментальні репрезентації, включаючи образні. Почуття, що корелюють з розумовою діяльністю людини, яка зазнає певного емоційного стану, маніфестуються в ментальних раціональних і / або образних асоціаціях, що виникають завдяки внутрішнім і зовнішнім фізіологічним реакціям [8: 25]. Емоційні явища, до яких належать власне емоції, відчуття та почуття концептуалізуються не як окремі способи пізнання дійсності, а як дещо синергетичне.

В англомовній художній прозі «обігруються» смакові прикметники та дієприкметники, які позначають високий ступінь вияву смакової ознаки. Смакові співвідчуття стану тривоги, страху, гніву асоціюються, відповідно, з «пряним» / «льодяним» / «солодким» / «солоним», «сирим», «гірким» тощо. Розглянемо ці асоціації детальніше.

Ураховуючи фізіологічну основу лексем, які описують смакові ознаки емоційних явищ, виокремлюємо синестетичні номінації, які описують основні фізіологічні аспекти смаку – солодкий (*sweet*), солоний (*salty*), гіркий (*bitter*) та їхні нюанси. Зазначимо, що «солодкий смак» негативних емоційних явищ має негативне забарвлення. Наприклад:

*I supposed that it was only the sweet pain of yearning, the **sweet uncertainty** of what may perhaps be ...* (7: 134).

Так, стан тривоги може набувати «солодких» якостей при відчутті персонажем непевності ситуації, а «солоних» якостей при відчутті душевних мук. «Пряний» присмак тривоги з'являється, коли персонаж, паралельно, зазнає іншої емоції. Гнів в аналізованих текстових фрагментах асоціюється з гірким. Страх асоціюється з холодом. Наприклад:

*In her dream **her feeling** of averted evil, of safety, of answered prayer and jubilant resurrection was so piercingly hurtful that when she came awake, her eyes stung with **salty tears*** (16: 312);

The truth was that Ritchie had not only lost his wanderlust but had sunk into a state of apathy, spiced with anxiety, which kept him, mainly, indoors (14: 57-58);

Her voice bitter with anger at him (9: 95);

The cold fear in his voice was caught and thrown back by the onrushing wind (10: 67).

Фізичні відчуття холоду і жару, поява нудоти може бути вказівкою на стан тривоги. Ці фізіологічні зміни в організмі людини виявляються зовні через зміну температури тіла. Температурне співвідчуття може позначатися номінаціями: *cold* (холодний), *icy* (льодяний), *hot* (гарячий). Порівняйте:

A cold, desolate feeling swept across her like a wave of icy nausea (9: 170);

He recalled his anxiety: how, with his awareness of coming disaster, a fever had risen in his body, making him hot all over, and his underwear was drenched with sweat (15: 306).

Іншим смаковим відчуттям, що асоціюється з тривогою, є мідний присмак, що також несе негативне значення. Таке співвідчуття з'являється у персонажа під час сну. Сновидіння, так само як і його образи, несуть у собі переживання та думки. Нічний час – це, з одного боку, відпочинок, а з іншого, – робота мозку, продукування страхів, що перетворюються на нічні кошмари, особливо для істоти, душу якої пригнічують сумніви. Цікавим є те, що тривога виявляється в описах неприємних, хворобливих сновидінь, у яких постають жахи. Наприклад:

Joanna felt trapped in the unearthly, oppressive gravity of her dream. Her tongue was thick. A bad taste filled her mouth, the coppery flavor of blood, which was no doubt as imaginary as the miasma of antiseptics, although it was as sickening as if it had been real (11: 50).

Окремою номінацією смакового відчуття при відтворенні страху і тривоги є лексема сирий (*raw*). Зазначимо, що страх асоціюється з «сирим», у значенні не оброблений. Тривога асоціюється з «сирим», у значенні свіжий – такий, що в момент спостереження зберігає свої перісні властивості. Порівняйте:

I was in the grip of raw fear once again (7: 159);

The fever followed by a raw scraping in the back of his throat ... (15: 306).

У наведених вище прикладах спостерігаємо поєднання двох модальностей СЛУХ – СМАК (*her voice bitter with anger; the cold fear in his voice*) і ЗІР – СМАК (*her eyes stung with salty tears*). Таке поєднання модальностей підтверджує факт тісних не лише фізіологічних, а й психологічних і лінгвістичних синестетичних зв'язків смаку, слуху, зору.

Таким чином, негативним емоційним забарвленням відзначається кожне смакове співвідчуття, що асоціюється з тривогою, страхом і гнівом. Негативні емоційні явища наділяються такими характеристиками смаку, як «пряний», «льодяний», «солодкий», «солоний», «сирий», «гіркий». Емоційно-оцінне значення смакових лексем постає важливим елементом синестетичного переносу «аналіз відчуття – емоція». Класифікація синестетичних метафор смаку як образного засобу відтворення негативних емоцій персонажа в англійській художній прозі, де з'являються яскраві сполучення слів, є перспективним напрямом подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека / Нина Давидовна Арутюнова. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 896 с.
2. Залевская А.А. Проблема «тело – разум» в трактовке А.Дамасио / А. А. Залевская // *Studia Linguistica Cognitiva. Язык и познание: Методологические проблемы и перспективы.* – М.: Гнозис, 2006. – Вып. 1. – С. 82-104.
3. Крейдлин Г.Е. Мужчины и женщины в невербальной коммуникации: эмоциональный аспект / Григорий Ефимович Крейдлин // Эмоции в языке и речи: Сб. науч. тр. – М.: Росийск. гос. гуманит. ун-т, 2005. – С. 282-300.
4. Кубрякова Е.С. Семантика в когнитивной лингвистике (о концепте контейнера и формах его объективации в языке) / Е. С. Кубрякова // Изв. РАН. Серия литературы и языка. – 1999. – Т. 58, №5-6. – С. 3-12.
5. Молодкина Ю.Н. Синестетическая метафора запаха (корпусное исследование): автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка» / Ю. Н. Молодкина. – Курс, 2010. – 21 с.
6. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / Сергей Леонидович Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2001. – 720 с.
7. Brent M. *The Capricorn Stone* / Madeleine Brent. – Glasgow: Fontana / Collins Books, 1981. – 286 p.
8. Damasio A.R. *Descartes' Error: Emotion, Reason, and the Human Brain* / Antonio R. Damasio. – N.Y.: Harper Collins, 2000. – 314 p.
9. Fast H. *The Immigrant's Daughter* / Howard Fast. – N.Y.: A Dell Book, 1987. – 380 p.
10. Greenwood L. *Wyoming Wildfire* / Leigh Greenwood. – N.Y.: Zebra Books, 1987. – 459 p.
11. Koontz D. *The Key to Midnight* / Dean Koontz. – N.Y.: Berkley Books, 1995. – 419 p.
12. Kövecses Z. *Metaphor. A Practical Introduction* / Zoltan Kövecses. – Oxford; N.Y.: Oxford University Press, 2002. – 287 p.
13. Lakoff G. *Metaphor We Live By* / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago; L.: The University of Chicago Press, 1980. – 242 p.
14. Stirling J. *The Gates of Midnight* / Jessica Stirling. – L.: Pan Books, 1984. – 287 p.
15. Styron W. *Lie Down in Darkness* / William Styron. – N.Y.: Vintage Books, 1992. – 400 p.
16. Styron W. *Sophie's Choice* / William Styron. – N.Y.: Bantam Books, 1980. – 626 p.
17. Turner M. *The Literary Mind* / Mark Turner. – N.Y.; Oxford: Oxford University Press, 1998. – 187 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Галина Харкевич – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов факультету міжнародних відносин Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Наукові інтереси: емотіологічні дослідження, проблеми перекладацької еквівалентності та адекватності.

УДК 811.161.2'373.2:821

ФУНКЦІОНУВАННЯ АНТРОПОНІМІВ У ХУДОЖНІЙ МОВІ ПОЕТІВ КИЇВСЬКОЇ ШКОЛИ

Ірина ХЛИСТУН (Умань, Україна)

У статті проаналізовано особливості функціонування і стилістична роль антропонімів у творах поетів Київської школи, зокрема В. Голобородька, В. Кордуна, М. Воробйова, висвітлено роль поетонімів у побудові художнього тексту.

Ключові слова: власна назва, онім, антропонім, антропонімічна лексика, поетонім, міфоантропонім.

The article is devoted to the stylistic features of the functioning and role anthroponyms in the works of poets of the Kiev school, in particular V. Goloborodko, V. Kordun, M. Vorobjov, their role in the construction of the artistic work is reflected.

Key words: proper name, onym, anthroponym, anthroponimical vocabulary, poetonym, mythological anthroponym.

Київська школа є невід’ємною ланкою літературного процесу другої половини ХХ століття, свідченням зрілого модернізму українського письменства.

Започаткована в середовищі поліморфного “шістдесятництва”, вона, як і поети-дисиденти, віднайшла свій шлях творчого самоствердження. Київська школа «спростувала псевдохудожні настанови панівного “соцреалізму”, виробила свою естетичну концепцію, в якій поєднувалися неперепутні традиції фольклорної та літературної класики й набутки модернізму, зокрема було переосмислено досвід “Молодої Музи”, “Української хати”, “кларнетизму” П. Тичини, формально-змістових експериментів доби “розстріляного відродження” та Б.-І. Антонича, історіософії “Празької школи”» [9:5].

Тема Київської школи поки що розглядалася критиками спорадично, та й то лише в літературознавчому аспекті, зокрема Т. Пастухом [12] та Л. Дударенко [9].

Л. Дударенко відзначає оригінальність творчого проекту Київської школи в контексті досвіду попередніх етапів українського модернізму, нову якість художнього мислення, нове світовідчуття. Визначальними смислотвірними прийомами у творчому доробку Київської школи стали метафора, симфора, міфологема. «Ускладненість тропів та міфологем увиразнюють комплекс естетичних чинників: творчий синтез, зорієнтованість на саморефлексивність, алюзійність, пов’язаність зі сферою ірраціонального та емоційно-духовного» [9: 18 – 19].

Узагальнюючи спільність ідейної платформи представників Київської школи, Т. Пастух визначив такі основні риси: 1) свобода поетичного творення, що найбільше стосувалося форми; 2) трансформація давнього міфологічного мислення в образах новітньої поезії; 3) повернення до першооснов слова, до коренів його значення; 4) відсутність дискурсивної мови, тобто створення поетичним словом широких асоціативних полів; 5) недомовленість, розрахована на компетентного читача, його уяву; 6) активне використання метафори, завдяки якій витворювався новий художній світ; 7) форма верлібру, що якнайкраще дозволяє розширити можливості метафори; 8) «творення своєрідного метафізичного часопростору», який давав можливість вийти за рамки реальності; 9) інтелектуалізм образності на протигагу емоційності; 10) складна асоціативність для організації тропів та художньої оповіді; 11) відкидання риторичності, виявлення ідей на підтекстовому рівні [12: 74 – 76].

Усі названі риси стильового спрямування поетів Київської школи дають підстави повернутися до вивчення мовних особливостей їхньої творчості, зокрема вживання онімії. Тому темою нашої статті є саме аналіз однієї з груп онімної лексики – антропонімії – у творах поетів Київської школи В. Голобородька, В. Кордуна, М. Воробйова.

Завданнями дослідження є виділити основні групи антропонімів у творах поетів, дослідити їхнє змістове наповнення, зокрема й конотативне, з’ясувати стилістичну роль антропонімії у досліджуваних поетичних текстах.

Імена відомих історичних осіб є досить значущими у творчому доробку поетів, оскільки допомагають їм осмислити історичний шлях України. Так, імена українських можновладців різних епох можуть слугувати для показу етапів української історії, як у вірші В. Голобородька «Що читати». Вплетені в метафоричний сюжет, поетоніми набувають надзвичайної експресивності у творі, суха історична інформація, втілюючись у форму казки, стає не просто спробою адаптувати сповнену трагізму українську історію для дитячого сприйняття, а й